

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الله نور السموات والارض

دانشگاه آزاد

مرکز تهران

دانشکده علوم انسانی

گروه علمی : علوم تربیتی

عنوان پایان نامه :

بررسی و تحلیل مبانی معرفت‌شناسی برنامه‌ی درسی فلسفه با / برای کودکان
با توجه به سبک لیپمن و فیشر

نگارش : فرانک مهرگان

استاد راهنما : دکتر محمد رضا سرمدی

استاد مشاور: دکتر سید منصور مرعشی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

گرایش : تاریخ و فلسفه تعلیم و تربیت

تابستان ۱۳۸۸

تاریخ
شماره
پیوست

دانشگاه پیام نور
دانشگاه پیام نور استان تهران

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

((تصویب نامه))

پایان نامه تحت عنوان :

" بررسی و تحلیل مبانی معرفت شناسی برنامه درسی فلسفه برای کودکان با توجه به سبک لیپمن و فیشر "

ساعت: ۱۱:۳۰-۱۲

تاریخ دفاع: ۱۳۸۸/۰۶/۳۰

درجه: عالی

نمره: ۲۰

اعضای هیات داوران :

نام و نام خانوادگی هیات داوران مرتبه علمی امضاء

۱- استاد راهنما: جناب آقای دکتر سرمدی

۲- استاد مشاور: جناب آقای دکتر مرعشی

۳- استاد داور: جناب آقای دکتر شبیری

۴- نماینده گروه: نماینده تحصیلات تکمیلی.....

تهران، خیابان انقلاب،
خیابان استاد نجات اللهی،
نیش خیابان سپند،
پلاک ۲۳۳
تلفن: ۸۸۸۰۱۰۹۰
دورنگار: ۸۸۹۰۳۱۵۸
پست الکترونیکی:
info@Tehran.pnu.ac.ir
نشانی الکترونیکی:
http://www.Tehran.pnu.ac.ir

تقدیم به :

عاقلان عاشق و عاشقان عاقل

آنان که حیاتشان لبالب از نور دانائیست

آن ناجیان انسان از ورطه‌های ظلمت

آنان که وجودشان سراسر جان بخشی است

آن هادیان اذهان به آسمان معرفت

و تقدیم به :

مادران و مادر عزیزم ، اولین معلمان

شکر

با واژه‌های شکر رشته رشته تا آسمان پل می‌زنم و به پای بوس دانای مهربان می‌روم و سجده‌ی شکر را که بوی شعبان و رمضان دارد برای هر آنچه ارزانی داشت، بر آستان مبارکش نقش می‌زنم؛

و سپاس‌گوی اندیشه‌ورزان و ره‌پویان دانش و حکمت هستم که یاریگر نگارش برگی جستجوگر در وادی تعلیم و تربیت بودند؛

کلام‌قردانی و تشکر را به زیور ادب آراسته و تقدیم اساتید بزرگوار و محترم دکتر محمد رضا سرمدی، دکتر سید منصور مرعشی و دکتر سید محمد شبیری که راهنما و هدایتگر طرح بودند، تقدیم می‌نمایم؛

شایسته است به دکتر یحیی قائدی عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت معلم به سبب در اختیار گذاشتن تعدادی از منابع و دکتر سید صدرالدین طاهری عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی و خانم فرزانه شهرتاش دانشجوی آموزش از راه دور دانشگاه مونتکلیر به جهت ارائه پیشنهادات سازنده و همفکریشان بهترین سپاس‌ها و آرزوها را تقدیم کنم؛

همچنین به اساتید فرهیخته‌ای که مشوق و مدد رسان این پژوهش بودند؛ معلمان دست‌اندرکاران فلسفه برای کودکان و دوستان عزیزمی که با نقطه نظرات ارزنده‌ی خود ره‌گشا بودند؛

و خانواده‌ی عزیزم که در طی زمان پشتیبان و یاورم بودند؛ سپاس و دعای خیر خود را تقدیم تمام عزیزان می‌کنم.

چکیده

فلسفه تلاش انسان برای جستجوی حقیقت و عشق به خردورزی و فرزاندگی است؛ جستجویی تأملی و کل نگر در هستی و خویشتن خویش از راه گفتگو؛ گفتگویی درونی و برونی که جولانگاه اندیشه برای کشف معناست؛ این نیاز همیشگی بشر که هوش فلسفی با طرح پرسش های مبنایی و اساسی زندگی انسانی، تفکر را به سوی تفکری متعالی و فرا تفکر سوق می دهد.

فلسفه برای کودکان تلاشی برای بازسازی فلسفه در متن زندگیست، برای اندیشیدن و کندوکاوی مشترک در حلقه ی تعاملات فکری، عاطفی، رفتاری و نگرشی کودکان با همراهی و هدایت معلم برای دستیابی به تفکری انتقادی، خلاق و مسئولانه. کنکاشی که به کشف خویشتن خویش و درک مفاهیم فلسفی از راه گفتگویی صادقانه، مستدل و هدفمند که منجر به رشد مهارت های ارتباطی زبانی و فکری افراد می شود.

این پژوهش به لحاظ اهمیت نظریه دانش و شناخت به مطالعه مبانی معرفت شناسی برنامه ی درسی فلسفه با / برای کودکان بر اساس سبک فیشر و لیپمن می پردازد. با نظر به هدف پژوهش پرسش های ویژه ی ذیل مبنای تحقیق قرار گرفته اند:

- ۱- تاکنون چه تعاریفی از فلسفه برای / با کودکان شده است؟
- ۲- فلسفه برای / با کودکان چه اهدافی را دنبال می کند؟
- ۳- ویژگی های روش « کند و کاو گروهی (اجتماع پژوهشی) » چیست؟
- ۴- نقش معلم و دانش آموز در این برنامه چگونه تعریف شده است؟
- ۵- چه موضوعات، منابع و محتوایی در فلسفه برای / با کودکان در نظر گرفته شده است؟
- ۶- ارزشیابی عملکرد دانش آموزان به چه شیوه ای انجام می شود؟
- ۷- وجوه تمایز روش فیشر با لیپمن در چیست؟ (سبک اروپایی با سبک آمریکایی)
- ۸- چه نتایجی از به کارگیری فلسفه برای کودکان بدست آمده است؟
- ۹- چه فعالیت هایی در رابطه با فلسفه برای کودکان در ایران انجام شده است؟
- ۱۰- برای تمرین بخشی هرچه بیشتر این برنامه در ایران چه تمهیداتی لازم است؟

روش پژوهش سندی _ تحلیلی و تجزیه و تحلیل داده ها بر اساس روش جرج زداف بردی و تحلیل محتوا انتخاب شده است.

یافته ها و نتایج تحقیق حاکی از آن است که :

فلسفه برای / با کودکان فلسفه ای کاربردی و پروژه ای آموزشی است که کودکان کنجکاو و جستجوگر معنا را در فرایندی کاوشگرانه و جمعی با مهارت های تفکر، مهارت های شناختی فراشناختی و پرسشگری آشنا کرده و با بهره گیری از استدلال و تخیل کودکان و در فضای دموکراتیک کلاس به چالش فکری، تعامل و تبادل ایده ها، مشورت و قضاوت راهنمایی می کند تا ساختار شناختی مهارت های اجتماعی، فکری و ابعاد فلسفی تجربه های روزانه ی خود را ارتقا بخشند.

ویژگی هایی چون گوش دادن، احترام متقابل، همدلی، صمیمیت، استدلال بهتر، سکوت، طرح سؤال درست و فلسفی، آزادی و استقلال فکری، اطمینان و اعتماد، نظم و هماهنگی، تأمل تفکر و تجربه، چالش، کاوش و سنجش، حیرت و محبت، تصحیح، تمییز و تبیین، استدلال ارزیابی و انتخاب در کندوکاوی فلسفی و جمعی تمرین می شود تا ملکه ی ذهن کودکان شود و آینده شاهد جامعه ی بزرگسالی اندیشمند باشد.

کلید واژه ها :

فلسفه با / برای کودکان _ معرفت شناسی _ تفکرات انتقادی _ تفکر خلاق _ کندو کاو گروهی (اجتماع پژوهشی)

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول : کلیات پژوهش.....
۲	مقدمه.....
۳	۱-۱ تعریف مسأله و بیان سؤال‌های تحقیق.....
۵	۲-۱ ضرورت و اهمیت موضوع.....
۷	۳-۱ اهداف پژوهش.....
۷	۴-۱ سؤالات پژوهش.....
۸	۵-۱ معرفی کلید واژه‌ها.....
۹	۶-۱ تعریف توصیفی مفاهیم و اصطلاحات.....
۱۲	فصل دوم : چهارچوب نظری تحقیق ، مرور ادبیات و پیشینه ی تحقیق.....
۱۳	مقدمه.....
۱۳	۱-۲ مبانی نظری پژوهش.....
۱۳	۱-۱-۲ عقل.....
۱۶	۱-۱-۱-۲ پیامبر عقل کل.....
۱۷	۲-۱-۱-۲ تربیت عقلی.....
۱۹	۳-۱-۱-۲ تعلیم و تربیت در حیات معقول.....
۲۰	۲-۱-۲ فلسفه چیست؟.....
۲۲	۱-۲-۱-۲ فلسفه و آموزش و پرورش.....
۲۴	۳-۱-۲ معرفت شناسی.....
۲۴	۱-۳-۱-۲ اهمیت معرفت از منظر قرآن.....
۲۵	۲-۳-۱-۲ ابزار شناخت چیست؟.....
۲۵	۳-۳-۱-۲ انواع شناخت.....
۲۶	۴-۳-۱-۲ نظریه ی شناخت و آموزش و پرورش.....
۲۷	۴-۱-۲ توسعه مبتنی بر دانایی.....
۲۸	۵-۱-۲ سیستم های مختلف آموزش.....
۲۸	۶-۱-۲ معرفت شناسی و برنامه درسی.....

۲۹ برنامه درسی	۷-۱-۲
۳۰ دو قلمرو برنامه‌ریزی آموزشی و برنامه درسی	۱-۷-۱-۲
۳۰ دیدگاه‌های برنامه درسی	۲-۷-۱-۲
۳۰ ۱- دیدگاه رشد و توسعه‌ی فرایندهای ذهنی و عقلی	۳۰
۳۱ ۲- عقل‌گرایی آکادمیک	۳۱
۳۲ ۳- دیدگاه خود شکوفایی یا ارتباط شخصی	۳۲
۳۲ ۴- دیدگاه بازسازی اجتماعی یا تطابق اجتماعی	۳۲
۳۳ ۳-۷-۱-۲ ایدئولوژی‌های برنامه درسی	۳۳
۳۳ ۱- ایدئولوژی انسان‌گرایی خردگرا (عقلانی)	۳۳
۳۴ ۲- ایدئولوژی پیشرفت‌گرایی	۳۴
۳۵ ۳- ایدئولوژی کثرت‌گرایی شناختی	۳۵
۳۷ ۸-۱-۲ تعلیم و تربیت	۳۷
۳۷ ۱-۸-۱-۲ تعلیم و تربیت و پست مدرنیسم	۳۷
۳۷ ۲-۸-۱-۲ تعلیم و تربیت رهایی بخش	۳۷
۳۸ ۳-۸-۱-۲ فلاسفه اسلامی و تعلیم و تربیت	۳۸
۳۸ ۴-۸-۱-۲ تعقل برین چیست؟	۳۸
۳۸ ۵-۸-۱-۲ اصول تربیتی در حیات معقول	۳۸
۴۰ ۹-۱-۲ تفکر	۴۰
۴۱ ۱-۹-۱-۲ علل چهارگانه فکر	۴۱
۴۱ ۲-۹-۱-۲ مفهوم و ماهیت تفکر	۴۱
۴۳ ۳-۹-۱-۲ تفکر و هوش	۴۳
۴۵ ۴-۹-۱-۲ اشکال گوناگون بررسی تفکر	۴۵
۴۶ ۵-۹-۱-۲ ابعاد تفکر	۴۶
۴۷ ۶-۹-۱-۲ تفکر در اسلام	۴۷
۵۱ ۱۰-۱-۲ گذری بر برنامه‌های آموزشی تفکر	۵۱
۵۱ ۱-۱۰-۱-۲ درس‌های تفکر	۵۱
۵۲ ۲-۱۰-۱-۲ برنامه‌ی تفکر بهینه	۵۲
۵۳ ۳-۱۰-۱-۲ برنامه‌ی حل مسأله و درک مطلب	۵۳
۵۳ ۱۱-۱-۲ شناخت و فرا شناخت	۵۳
۵۴ ۱-۱۱-۱-۲ فراشناخت	۵۴
۵۴ ۲-۱۱-۱-۲ راهبرد‌های فراشناختی چه هستند؟	۵۴
۵۵ ۳-۱۱-۱-۲ فرا آموزش : چگونه فراشناخت را بیاموزیم؟	۵۵

۵۷ مبانی نظری الگوی لیپمن	۱۲-۱-۲
۵۹ بازنگری مطالعات و پیشینه ی پژوهش	۲-۲
۵۹ تحقیقات و نتایج مطالعات	۱-۲-۲
۶۴ یونسکو و فلسفه برای کودکان	۲-۲-۲
۶۴ اهداف فلسفه برای کودکان	۱-۲-۲-۲
۶۵ روش های فلسفه برای کودکان	۲-۲-۲-۲
۶۶ فلسفه برای کودکان : مرور و بررسی منظم و روشمند	۳-۲-۲
۶۷ برنامه های مهارت های تفکر	۱-۳-۲-۲
۶۷ برنامه های جدا	۲-۳-۲-۲
۶۷ برنامه های تزریقی (القایی)	۳-۳-۲-۲
۶۷ برنامه های چند روشی	۴-۳-۲-۲
۶۸ روش و فرآیند فلسفه برای کودکان	۵-۳-۲-۲
۶۹ مطالعه ی بیرمن و لیپمن	۶-۳-۲-۲
۶۹ مطالعه ی Derbyshire	۷-۳-۲-۲
۶۹ مطالعه ی کانادایی	۸-۳-۲-۲
۷۰ خلاصه نتایج مطالعات بررسی شده	۹-۳-۲-۲
۷۰ گزیده پژوهش های انجام شده در کشورها	۴-۲-۲
۷۰ هند	۱-۴-۲-۲
۷۰ نروژ	۲-۴-۲-۲
۷۱ روسیه	۳-۴-۲-۲
۷۱ ترکیه	۴-۴-۲-۲
۷۱ ایالات متحده امریکا	۵-۴-۲-۲
۷۳ فلسفه با/ برای کودکان در دنیا	۵-۲-۲
۷۳ دانمارک	۱-۵-۲-۲
۷۴ انگلستان	۲-۵-۲-۲
۷۴ انجمن بین المللی کند و کاو فلسفی با کودکان	۳-۵-۲-۲
۷۵ برزیل	۴-۵-۲-۲
۷۵ استرالیا و نیوزلند	۵-۵-۲-۲
۷۶ آلمان	۶-۵-۲-۲
۷۶ فرانسه	۷-۵-۲-۲
۷۷ فنلاند	۸-۵-۲-۲
۷۷ اسپانیا	۹-۵-۲-۲

۷۷	کارگاه های آموزشی فلسفه برای کودکان
۷۸	فصل سوم : روش شناسی پژوهش
۷۹	مقدمه
۷۹	۱-۳ روش پژوهش
۷۹	۱-۱-۳ مراحل روش جرج زد اف بردی
۸۰	۲-۳ فنون پژوهش
۸۰	۱-۲-۳ اسناد و مدارک
۸۰	۲-۲-۳ مصاحبه
۸۱	۳-۲-۳ مشاهده
۸۱	۳-۲ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۸۲	فصل چهارم : یافته های پژوهش
۸۳	مقدمه
۸۳	تحلیل توصیفی
۸۳	۱-۴ تاکنون چه تعاریفی از فلسفه برای / با کودکان شده است ؟
۸۳	۱-۱-۴ فلسفه و فلسفه برای کودکان
۸۵	۲-۱-۴ ریشه های تاریخی فلسفه برای کودکان
۸۸	۳-۱-۴ اندیشه و زبان
۹۰	۴-۱-۴ گفت و گو
۹۱	۵-۱-۴ آیا یادگیری فلسفه برای کودکان لازم است ؟
۹۴	۶-۱-۴ انواع تفکر از نظر لیپمن
۹۴	۷-۱-۴ تفکر انتقادی
۹۶	۱-۷-۱-۴ ویژگی های تفکر انتقادی
۹۶	۲-۷-۱-۴ مهارت های ضروری تفکر انتقادی
۹۷	۳-۷-۱-۴ استدلال
۹۸	۴-۷-۱-۴ مقایسه ی تفکر عادی و تفکر انتقادی
۹۸	۵-۷-۱-۴ منطق و تفکر انتقادی
۱۰۰	۸-۱-۴ تفکر خلاق
۱۰۰	۱-۸-۱-۴ عناصر تشکیل دهنده ی خلاقیت
۱۰۱	۲-۸-۱-۴ خلاقیت در عمل
۱۰۳	۳-۸-۱-۴ تفاوت تفکر خلاق و تفکر انتقادی

- ۱۰۳..... حل مسأله ، تفکر خلاق و تفکر منطقی..... ۴-۸-۱-۴
- ۱۰۴..... زیبایی‌شناسی ، مفهوم و خلاقیت..... ۵-۸-۱-۴
- ۱۰۴..... خلاقیت‌شناسی پرورشی..... ۶-۸-۱-۴
- ۱۰۵..... تفکر متعهد/ مراقبتی/ مسئولانه- متوجه خود و دیگران بودن..... ۹-۱-۴
- ۱۰۶..... فلسفه با کودکان..... ۱۰-۱-۴
- ۱۰۷..... فلسفه برای / با کودکان چه اهدافی را دنبال می‌کند؟..... ۲-۴
- ۱۰۷..... اهداف معرفت‌شناسانه‌ی فلسفه برای کودکان..... ۱-۲-۴
- ۱۰۷..... اهداف معرفت‌شناسی ساختارگرا..... ۱-۱-۲-۴
- ۱۰۸..... هدف معرفتی عینی‌گرا..... ۲-۱-۲-۴
- ۱۰۸..... هدف معرفتی پراگماتیست..... ۳-۱-۲-۴
- ۱۰۹..... جمع‌بندی معرفت‌شناسی..... ۴-۱-۲-۴
- ۱۰۹..... اهداف برنامه فلسفه برای کودکان..... ۲-۲-۴
- ۱۱۱..... اهمیت تربیتی سکوت..... ۳-۲-۴
- ۱۱۲..... ویژگی‌های روش « کندوکاو گروهی (اجتماع پژوهشی) » چیست؟..... ۳-۴
- ۱۱۲..... فرضیه‌های مباحثه‌ی فلسفی..... ۱-۳-۴
- ۱۱۴..... منتقد و خلاق بودن در پژوهش فلسفی..... ۲-۳-۴
- ۱۱۴..... سطوح تفکر..... ۳-۳-۴
- ۱۱۶..... ابزارهای کندوکاو و تحقیق برای دانش‌آموزان..... ۴-۳-۴
- ۱۱۷..... جامعه‌ی کاوشگر..... ۵-۳-۴
- ۱۱۸..... چگونه « فلسفه برای کودکان » را اجرا کنیم؟..... ۶-۳-۴
- ۱۲۰..... ساختار سقراطی..... ۱-۶-۳-۴
- ۱۲۰..... راهبرد هایی برای گسترش تفکر..... ۷-۳-۴
- ۱۲۱..... در کندوکاو گروهی (اجتماع پژوهشی)..... ۸-۳-۴
- ۱۲۱..... ویژگی گفت و شنود سقراطی..... ۹-۳-۴
- ۱۲۲..... انواع گفت وگو از نظر والتون..... ۱۰-۳-۴
- ۱۲۲..... اولویت بندی در کندوکاو گروهی (عملیات گفت و گوی نقاد)..... ۱۱-۳-۴
- ۱۲۳..... نقش معلم و دانش‌آموز در این برنامه چگونه تعریف شده است؟..... ۴-۴
- ۱۲۴..... معلم و دانش‌آموز در یادگیری مشارکتی..... ۱-۴-۴
- ۱۲۶..... قابلیت های معلمان..... ۲-۴-۴
- ۱۲۷..... دوره های آموزشی و کتاب های راهنمای معلم..... ۳-۴-۴
- ۵-۴..... چه موضوعات ، منابع و محتوایی در فلسفه برای / با کودکان در نظر گرفته شده است؟..... ۱۲۸

۱۳۱.....	چرا داستان؟.....	۱-۵-۴
۱۳۲.....	مطالب داستانی و متون مناسب کاوش فلسفی.....	۲-۵-۴
۱۳۸.....	تفاوت داستان فلسفی با انواع دیگر داستان کودکان.....	۳-۵-۴
۱۳۸.....	ویژگی کتاب ها و داستان های فلسفی.....	۴-۵-۴
۱۳۸.....	بازی های فلسفی.....	۵-۵-۴
۱۳۹.....	ارزشیابی عملکرد دانش آموزان به چه شیوه‌ای انجام می‌شود؟.....	۶-۴
۱۳۹.....	ارزیابی کلاس‌های پژوهش جمعی.....	۱-۶-۴
۱۴۱.....	ارزیابی پیشرفت در بحث فلسفی.....	۲-۶-۴
۱۴۱.....	ارزیابی بحث گروهی.....	۳-۶-۴
۱۴۲.....	خود سنجی شرکت‌کنندگان.....	۴-۶-۴
۱۴۲.....	طبقه بندی سؤالات سقراطی.....	۵-۶-۴
۱۴۳.....	ارزیابی کلاس کند و کاو گروهی برای معلمان.....	۶-۶-۴
۱۵۳.....	وجوه تمایز روش فیشر با لیپمن در چیست؟.....	۷-۴
۱۵۴.....	تفاوت P4C و PWC.....	۱-۷-۴
۱۵۶.....	ویژگی های دو سبک فلسفه ورزی.....	۲-۷-۴
۱۵۷.....	مقایسه سبک های لیپمن و برنی فیه.....	۳-۷-۴
۱۵۸.....	چه نتایجی از به کارگیری فلسفه برای کودکان بدست آمده است؟.....	۸-۴
۱۶۱.....	چه فعالیت‌هایی در رابطه با فلسفه برای کودکان در ایران انجام شده است؟.....	۹-۴
۱۶۱.....	انجمن ها و تشکل های غیر رسمی.....	۱-۹-۴
۱۶۲.....	فلسفه و کودک.....	۲-۹-۴
۱۶۳.....	پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.....	۳-۹-۴
۱۶۳.....	انجمن مطالعات برنامه درسی.....	۴-۹-۴
۱۶۳.....	دانشگاه شهید چمران اهواز.....	۵-۹-۴
۱۶۴.....	برای ثمر بخشی هر چه بیشتر این برنامه در ایران چه تمهیداتی لازم است؟.....	۱۰-۴
۱۶۶.....	فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری.....	
۱۶۷.....	مقدمه.....	
۱۶۷.....	نتایج تحقیق.....	۱-۵
۱۶۷.....	فلسفه برای/ با کودکان.....	۱-۱-۵
۱۶۷.....	اهداف فلسفه برای/ با کودکان.....	۲-۱-۵
۱۶۹.....	ویژگی‌های روش کندوکاو گروهی (اجتماع پژوهشی).....	۳-۱-۵
۱۷۰.....	نقش معلم و دانش آموز.....	۴-۱-۵

۱۷۱.....	موضوع ، منابع و مفاهیم فلسفه برای / با کودکان	۵-۱-۵
۱۷۲.....	شیوه ی ارزشیابی	۶-۱-۵
۱۷۳.....	تمایز فیشتر و لیپمن	۷-۱-۵
۱۷۴.....	نتایج اجرای برنامه	۸-۱-۵
۱۷۵.....	فعالیت های ایران در زمینه ی PWC & P4C	۹-۱-۵
۱۷۵.....	تمهیدات مورد نیاز P4C & PWC	۱۰-۱-۵
۱۷۵.....	چالش های پیش روی برنامه درسی فلسفه برای کودکان	۲-۵
۱۷۵.....	چالش فلسفی	۱-۲-۵
۱۷۶.....	چالش روان شناختی	۲-۲-۵
۱۷۶.....	چالش تربیتی	۳-۲-۵
۱۷۷.....	ابهامات فلسفه برای کودکان	۳-۵
۱۷۷.....	معایب و مشکلات ناشی از برنامه و کتاب های درسی فلسفه برای کودکان	۱-۳-۵
۱۷۸.....	آسیب شناسی برنامه درسی فلسفه با / برای کودکان	۴-۵
۱۷۹.....	جمع بندی نتایج	۵-۵
۱۸۱.....	پیشنهادات کاربردی	۶-۵
۱۸۳.....	پیشنهادات مرتبط با دانشگاه پیام نور	۷-۵
۱۸۴.....	پیشنهاد به پژوهشگران	۸-۵
۱۸۴.....	محدودیت های تحقیق	۹-۵
۱۸۴.....	محدودیت منابع دست اول	۱-۹-۵
۱۸۵.....	محدودیت حضور مستقیم در مدارس مجری طرح آزمایشی فلسفه برای کودکان	۲-۹-۵
۱۸۵.....	محدودیت های ارتباطی	۳-۹-۵
۱۸۵.....	محدودیت های نگرشی	۴-۹-۵
۱۸۶.....	مشکلات پژوهش	۱۰-۵
۱۸۷.....	منابع و ماخذ	
۱۸۷.....	منابع فارسی	
۱۹۵.....	منابع لاتین	
۱۹۸.....	پایان نامه ها	
۱۹۹.....	سایت های فارسی	
۱۹۹.....	سایت های لاتین	
۲۰۰.....	پیوست ها	
۲۰۱.....	نمونه ای از « داستان هایی برای فکر کردن » اثر رابرت فیشتر	

۲۰۱	خیر و شر (خیر در شر ، شر در خیر)
۲۰۲	تاملی در داستان
۲۰۲	تاملی درباره‌ی «خیر» و «شر»
۲۰۳	فعالیت‌های دیگر
۲۰۴	نمونه‌ای از داستان‌های فلسفی اثر متیو لیپمن
۲۱۶	آزمون مهارت‌های تفکر انتقادی کالیفرنیا
۲۲۷	چکیده انگلیسی

فهرست جداول و شکل‌ها

صفحه	عنوان
۹۸.....	جدول ۱-۴ مقایسه ی تفکر عادی و تفکر انتقادی از دیدگاه لیپمن.....
۱۰۳.....	جدول ۲-۴ تفاوت بین تفکر خلاق و تفکر انتقادی.....
۱۱۰.....	جدول ۳-۴ اهداف فلسفه با / برای کودکان.....
۱۲۲.....	جدول ۴-۴ نظر والتون در مورد انواع گفتگو.....
۱۳۵.....	جدول ۵-۴ سی داستان و سی مضمون کتاب فیشر.....
۱۳۶.....	جدول ۶-۴ مواد آموزشی لیپمن و همکاران.....
۱۳۷.....	جدول ۷-۴ برنامه درسی فلسفه برای کودکان.....
۱۴۲.....	جدول ۸-۴ طبقه بندی سؤالات سقراطی ریچارد پل.....
۱۴۵.....	جدول ۹-۴ ملاک ارزیابی کندو کاو گروهی (اجتماع پژوهشی).....
۱۵۶.....	جدول ۱۰-۴ فلسفه برای کودکان و گفت و گوی سقراطی.....
۱۰۱.....	شکل ۱-۴ بخش های مغز.....
۱۲۰.....	شکل ۲-۴ ساختار سقراطی.....

فصل اول :

کلیات پژوهش

تدریس فلسفه ، هنر نیست بلکه هنر ، آموزش فلسفیدن است

" لئونارد نلسون "

مقدمه

در گستره ی تاریخ بشر ، انسان‌ها همواره در جستجوی سعادت و معنابخشی به زندگی خویش بوده‌اند و نهاد های اجتماعی در راستای تحقق اهداف والای انسانی و اجتماعی شکل گرفته‌اند . تعلیم و تربیت و نهاد مدرسه جایگاهی برای به فعلیت در آوردن استعداد های نهفته ی انسان‌ها معرفی شدند. اما در گذر ایام نقش و وظیفه ی آموزگار ، فراگیر، مدرسه و جامعه تغییر می‌یابد و در هر برهه از تاریخ ، کودکان به‌گونه‌ای آموزش و پرورش می‌یابند . در حال حاضر که عصر ارتباطات و اطلاعات است و آموزش مادام‌العمر هدف توجه قرار گرفته است ، در زمانی که تحولات پی در پی ، در دامنه ی زمانی کوتاه رخ می‌نمایند ؛ کودکان را چگونه باید تربیت کرد؟ آیا اندیشه‌ها را باید به آنها آموخت یا اندیشیدن را؟! آیا زمان چگونه یاد گرفتن فرا نرسیده است و به پایان راه تلقین ، حفظ ، القا و انتقال معلومات هنوز نرسیده‌ایم ؟ بهتر نیست دوباره سری به اهدافمان بزنیم ؛ آنها را یادآوری و بازسازی کنیم و فاصله ی بین « است » و « باید » را برداریم یا کاهش دهیم ! و کودکان را از زیر بار دانسته‌های بی‌معنا و دانش غیرفعال برهانیم و اجازه دهیم تا کنجکاوی و عقل آنها به پرواز درآید ، مشاهده کنند ، گوش کنند بخوانند ، بفهمند ، خوداندیشی و فلسفه‌ورزی نمایند ؛ مدارای فکری و استقلال را تجربه کنند و... تا بتوانند جهان را درونی کنند ، مفاهیم را بیابند ، معانی را کشف کنند و زندگی خود را معنادار سازند ، زمان آن نیست که لذت فکور بودن را بچشند و عزت نفس خویش را ارتقا بخشند؟! !

از اهداف تعلیم و تربیت پرورش عقل ، این اولین آفریده ی الهی و بالا بردن قدرت تفکر و شکوفایی این هدیه ی فطری است . کودکان نیازمند آموزش مهارت های تفکرند تا با کاربرد آن در زندگی و کلاس اندیشه ورزانی موفق در عرصه ی هستی باشند ؛ و معلم الگویی خرد ورز و هدایت گری تسهیلگر است که به کودکان یاری می‌رساند تا اخلاقی اندیشی و ژرف نگری را غنا بخشند و با همدلی در راه کمال با مرکبی از اندیشه ای مستدل ، تفکری متعهد ، توشه ای از تجربیات کند و کاو گروهی و توانی از خود تصحیحی طی طریق کنند و معنای وجودی خویش را بیافرینند .

در این پژوهش برآنیم تا به بررسی و تحلیل مبانی معرفت شناسی برنامه ی درسی " فلسفه برای کودکان " ¹ که از برنامه های آموزشی در رابطه با تفکر انتقادی ، خلاق و مسئولانه است ؛ بپردازیم و همچنین وجوه تمایز " فلسفه با کودکان " ² و " فلسفه برای کودکان " را مشخص کنیم . امید است افقی روشن از این برنامه ی درسی و اهداف آن و روش " کندوکاو گروهی " ³ فلسفی در معرض دید خواننده قرار گیرد .

¹ - Philosophy for children (p4c)

² - Philosophy with children (pwc)

³ - Community of Inquiry (coI)

۱-۱ تعریف مسأله و بیان سؤال‌های تحقیق

بشر این مخلوق پر رمز و پر نیاز چنان آفریده شد که در کنکاشی همیشگی حقیقت خود را بیابد و در گذر روزان و شبان تجلی «انسان» آن موجود برگزیده در ازل باشد. پس به تناسب چنین وجودیست که میدان عمل و زیستگاهش جهانی پویا و متغیر انتخاب می‌شود تا این موجود اجتماعی که در شکل‌گیری محیط اجتماعی پیرامونش نقش اصلی را ایفا می‌کند جهان و خویشتن را در رابطه‌ای تنگاتنگ و تعاملی سازنده کشف کند و با ایجاد تغییرات عمدی و تدریجی محیطی پیچیده و پویا را بسازد که در آن در طول زمان ارزش‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌های بشری با روندی رو به رشد به نسل‌های بعد منتقل می‌شود؛ تا آنان نیز به نوبه‌ی خود آنها را توسعه دهند و در جهت انسانیت که ترکیبی بدیع از عقل و عشق، اندیشه و احساس، ماده و معنا است گام بردارند. انسان این موجود متفکر که قدرت تصمیم‌گیری و انتخاب به او اعطا شده و در نتیجه بار مسئولیت را بر دوش می‌کشد همواره در جستجوی یافتن و رفع موانع پیش روی زندگی خویش است. تربیت و آموزش نیز هم‌نشین همیشگی انسان است که در طول تاریخ دستخوش تحولات بسیار بوده است؛ تحولاتی که نشأت گرفته از ایده‌های نو، پیشرفت‌های علمی و تکنیکی، رشد اطلاعات و فناوری و ارتباطات جهانی است.

پژوهش‌های گسترده در دهه‌های اخیر در مورد مباحث جدید آموزشی و برنامه‌هایی که در راستای ارتقاء کیفیت آموزش و پرورش در سطح جهان اجرا می‌شود؛ لزوم توجه به مسائل و مشکلات آموزشی و بهبود عملکرد نظام‌های آموزشی را گوشزد می‌کند. در بیشتر نظام‌های آموزشی جایگاه تفکر، خلاقیت و تفکر انتقادی را خالی می‌بینیم، این امر به عوامل متفاوتی بستگی دارد از جمله: شیوه‌های یاددهی و یادگیری؛ پژوهش‌ها نشان می‌دهد که: "فقر تفکر دانش‌آموزان نتیجه حاکمیت روش‌های سنتی در مدارس است" [مرعشی، ۱۳۸۵ به نقل از گودلد، ۱۹۸۳] اغلب معلمان به علل متفاوت فرصت کافی به دانش‌آموزان برای اندیشیدن و پاسخ به پرسش‌ها را نمی‌دهند و یا نمی‌توانند بدهند و در نتیجه دانش‌آموزان از ارائه‌ی نظرهای متفکرانه باز می‌مانند و یا شیوه‌های تدریس به گونه‌ای است که پاسخ‌های هم‌گرا و مشخص از سوی فراگیران را طلب می‌کند و نظام ارزشیابی نیز به این‌گونه پاسخ‌های بسته و حفظی میدان می‌دهد. نتایج مطالعه‌ی بین‌المللی پیشرفت سواد خواندن پرلز^۱ (۲۰۰۱) نشان می‌دهد که «بالاترین تفاوت بین اطلاعات حفظی و استنباطی، مربوط به عملکرد دانش‌آموزان ایران است، علت عمده نارسایی و ضعف برنامه‌های آموزشی و شیوه‌های تدریس در مدارس ایران است که دانش‌آموزان را بر اساس پاسخ‌های از پیش تعیین شده و اندوختن معلومات کتابی به جای تجزیه، تحلیل و تفسیر مطالب درسی عادت داده‌اند.» [کریمی، ۱۳۸۴: ۸۰ و ۱۰] و در مراکز آموزشی از مهارت‌های تفکر، قوه‌ی قضاوت و استدلال پاسخ‌های واگرا و پرسش‌های خود دانش‌آموزان بهره‌برداری لازم و به جا صورت نمی‌گیرد. سؤال‌های بیشماری که ذهن کودکان را به خود مشغول می‌کند، کنجکاوی‌های کودکانه که در وجود کودکان به صورت طبیعی وجود دارد، میل به یافتن، کنکاش در هر آنچه پیرامون آنهاست، تمایل درونی به استقلال، انتخاب و مسائلی از این دست از یک طرف و نگاهی گذرا به شیوه‌های آموزشی مراکز آموزشی و روش‌های تربیتی والدین و پیامدهای آنها از طرف دیگر نشانگر این است که نیروهای بالقوه انسانی به جای تقویت و بالفعل شدن به هدر می‌روند و یا دفن می‌شوند و انسان‌هایی با حداقل مهارت‌ها و یا بدون داشتن مهارت‌های زندگی، افرادی مکانیکی بار می‌آیند که

¹ - pirls

مهارت‌های لازم جهت حل مسائل، تفکر منطقی، تصمیم‌گیری، استقلال اندیشه و بازانندیشی را نیاموخته‌اند در نتیجه در ارتباطات شخصی و اجتماعی، توانایی سازگاری و همراهی با جامعه و جهان، با مشکل مواجه می‌شوند. سؤالاتی که پیش روی ماست بسیار است به طور مثال:

چرا سیستم تعلیم و تربیت این قدر افراد غیر متفکر بوجود می‌آورد؟

جواب لیپمن^۱ به سؤال بالا این است: «ما به اندازه کافی کودک را به تفکر مستقل، قضاوت مستقل، افتخار کردن به برداشت‌های شخصی خویش، افتخار به داشتن نوعی دیدگاه در مورد مسائل که او می‌تواند آن دیدگاه را خاص خود بداند و راضی بودن به قدرت استدلال خود تشویق نمی‌کنیم.» چگونه می‌توان فکر کردن را به کودکان آموزش داد؟

از نظر لیپمن فکر کردن در مورد تفکر شامل مطالعه مهارت‌های فردی است که تفکر از آنها تشکیل شده است. لیپمن بیش از سی مهارت جداگانه را به صورت فهرست‌وار ذکر می‌کند که کودکان باید همه‌ی آنها را فراگیرند. اولین مهارت فهرست او که مهارتی مهم محسوب می‌شود «تدوین شفاف و روشن مفاهیم»^۲ است. هدف مورد نظر این است که کودکان به «انسان‌هایی متفکرتر، انعطاف‌پذیرتر، با ملاحظه‌تر و منطقی‌تر» تبدیل شوند. [فیشر^۳، ۱۳۸۵: ۲۶۷ و ۲۶۸]

بنابراین، این مدارس برای دستیابی به اهداف کیفی آموزشی، تربیتی و معنابخشی به دانسته‌ها و آموخته‌های دانش‌آموزان باید مهارت‌های تفکر به ویژه توانایی تفکر انتقادی و خلاق را پرورش دهند. اکثریت مراکز آموزشی و تربیتی به دلایل گوناگون از جمله: ساختار نظام آموزشی، برنامه‌های درسی، منابع و محتوا، شیوه‌های ارزشیابی و یاددهی-یادگیری، آموزش معلمان، حجم و زمان مواد درسی و... نتوانسته‌اند اندیشیدن، درست اندیشیدن مهارت‌های استدلال، سؤال کردن، پژوهش، فعالیت در گروه، تعامل مناسب معلم و دانش‌آموز، تعامل دانش‌آموزان با یکدیگر را پرورش دهند. در نتیجه نظام آموزشی در سطوح مختلف با معضلاتی روبروست، اکنون بنا بر ضرورت زمانی و اجتماعی چه باید کرد؟ تا کارایی آموزش و پرورش را به سطح قابل قبول رساند. چرا که روش‌های سنتی جوابگوی رشد و تحولات شتابنده‌ی عصر حاضر نیست! در این جاست که لزوم بازبینی مجدد برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی و تربیتی در سطوح مختلف آموزش رسمی و غیررسمی نمایان می‌شود.

«فلسفه برای کودکان» از جمله تلاش‌هایی است که در جهت تحقق بعضی از اهداف برنامه‌های درسی و پرورش تفکر انتقادی و خلاق مورد توجه فیلسوفان و دست‌اندرکاران آموزش و پرورش جهان از جمله کشورهای انگلیس، استرالیا، آمریکا، فرانسه، برزیل قرار گرفته است تا تحولی در عملکرد نظام آموزشی و تربیتی ایجاد کند. لزوم توجه به پرورش مهارت‌های تفکر در سطوح مختلف آموزشی و پژوهش در این زمینه سبب گردید تا تحقیق حاضر تحت عنوان «بررسی و تحلیل مبانی معرفت‌شناسی برنامه‌ی درسی فلسفه برای کودکان با توجه به سبک لیپمن و فیشر» به بررسی این برنامه آموزشی بپردازد؛ تا با آشنایی بیشتر با روش‌های جدید و به کارگیری نکات مثبت و کاربردی آنها بتوان تحولی در روش‌های سنتی و یا غنی‌تر کردن روش‌های نیمه فعال مراکز آموزشی به وجود آورد و معضل یادگیری طوطی‌وار و متمرکز بر حافظه و یادگیری سطحی را به یادگیری عمیق توام با

1- Lipman

2- Formulating concepts

3- fisher

تفکر تأملی، خلاقیت، قدرت تشخیص و قضاوت خودشکوفایی و خود ارزیابی مبدل کرد؛ چرا که تحقق « پرورش خردورزی از طریق آموزش و پرورش وسیله‌ای برای تحقق همراهی اجتماعی با اصول اساسی مردم سالاری است. » [جوانا هینز^۱، ۱۳۸۴: ۱۲]

۲-۱- ضرورت و اهمیت موضوع

مطالعات بین‌المللی و پژوهش‌های داخلی حاکی از عملکرد پایین نظام‌های آموزشی برای پرورش افرادی خلاق، متفکر و شهروندانی مؤثر در ساختن اجتماعی متفکر و متعهد بوده‌اند؛ بنابراین ضرورت بازسازی و نیاز به برنامه‌ریزی اصولی بر اساس پژوهش‌های انجام شده، در چگونگی بازآفرینی ساختاری نظامند با بازدهی مناسب و پیامدهای قابل قبول براساس معیارهایی متناسب با فرهنگ و تمدن ایرانی، اسلامی به چشم می‌خورد. پرورش انسان‌هایی بینا که به فرموده‌ی علی بن ابیطالب (ع) انسان بینا کسی است که به درستی شنید و اندیشه نمود، پس به درستی نگریست و آگاه شد، و از عبرت‌ها پند گرفت، سپس راه روشنی را پیمود، و از افتادن در پرتگاه‌ها و گم شدن در کوره راه‌ها، دوری کرد، و کوشید تا عدالت را پاس دارد [نهج‌البلاغه، خطبه ۱۵۲] و تغییر در سبک آموزش چنان که کریمی (۱۳۸۴) می‌گوید: از « پاسخ‌مداری و از حافظه‌مداری به اندیشه ورزی تغییر یابد. زیرا در نظام‌های آموزشی فرایندگرا، تمرکز اصلی بر توسعه‌ی ذهنی و گسترش ظرفیت اندیشیدن قرار دارد. » [کریمی، ۱۳۸۴: ۸۹]

بسیاری از صاحب‌نظران مانند انیس، پل و لیپمن (به نقل از شعبانی، ۱۳۸۲) بر این باورند که یکی از اهداف اساسی تعلیم و تربیت باید تربیت انسان‌های متفکر باشد. پل (۱۹۹۲) معتقد است که تربیت انسان‌های صاحب اندیشه و ذهن کاوشگر، باید نخستین هدف و محصول نهایی تعلیم و تربیت باشد. [بدری و فتحی آذر، ۱۳۸۵: ۲۸]. سیستم‌های آموزشی خلاق می‌توانند یادگیرنده‌ای خلاق تحویل خانواده و جامعه دهد زیرا « خلاقیت و توانایی داوری و قضاوت درباره‌ی پدیده‌های خلق شده مهمترین هدف سیستم خلاق است. این سیستم بر پرورش مهارت‌های سطح بالا مانند ترکیب و ارزشیابی تأکید دارد. درون داد سیستم خلاق مصرف‌کننده علم است که توانایی استفاده از دانش را داراست. برون داد این سیستم آموزشی کسی خواهد بود که تفکر خلاق و انتقادی او پرورش یافته و می‌تواند عملکرد خود را با تلفیق روابط، ابداع روش‌ها، کشف مجهولات و ارائه راهکارهای نوین به نمایش بگذارد. [بتی، ۱۳۷۲]

در اصل بیست و پنجم از اصول آموزش و پرورش آمده است: « در تدوین و اجرای برنامه‌های آموزش و پرورش باید از شیوه‌هایی استفاده شود که توان تفکر، تحلیل، نقد، تحقیق، ابتکار و خلاقیت را تقویت کند و زمینه مناسب را برای خودآموزی فراهم نماید. » (مرعشی به نقل از نفیسی، ۱۳۷۷)

با مرور گذشته‌ای از اهداف کلی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران می‌توان نکات قابل ملاحظه‌ای را مشاهده کرد:

الف- اهداف اعتقادی :

- ایجاد زمینه لازم برای خودشناسی و خداشناسی و تقویت روحیه حقیقت‌جویی

¹ - Joanna Haynes